

Танасійчук Анна Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук,
доцент

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ: ВІД ДЕКЛАРАЦІЙ ДО ПРАКТИКИ

Питання про права людини і громадянина є одним з найбільш актуальних у внутрішньому праві будь-якої країни світу. Система прав людини і громадянина є основою конституційного ладу, що забезпечує свободу народу і кожної людини від свавілля державної влади. Наприклад, майже 30% статей Конституції України присвячені правам людини, а також правам і свободам громадян. У нормах права закріплені права і свободи людини і громадянина, які в своїй єдності створюють правовий статус особистості. Всі національні правові явища кристалізуються в правах людини і служать центральним сполучною ланкою між усім державним і правовим життям. Рівень розвитку прав і свобод людини в конкретній країні дозволяє виявити тип цивілізації, її етапи, оскільки взаємини між людиною і державою є важливою рисою, що характеризує природу конкретної цивілізації, незалежно від того, є держава правовою чи ні. Як показує практика, поглинання громадянського суспільства державою, націоналізація всіх сфер життя можуть бути досягнуті тільки в тому випадку, якщо права людини повністю відсутні або носять декоративний і фіктивний характер.

До основ і розуміння прав і свобод людини і їх розподілу в суспільстві слід підходити з історичної точки зору. Сучасний перелік прав людини є результатом тривалого формування, який зафіксований у багатьох міжнародно-правових актах і конституціях правових держав. Сучасні керівні принципи і стандарти в області прав людини розроблялися протягом декількох століть, перш ніж вони стали нормою демократичного суспільства. Зміст і обсяг прав і свобод людини формувалися в процесі людської діяльності, визначалися різними діями, потребами, формами відносин, неминучістю конфліктів, колізіями інтересів. Отже, спочатку права людини мали більшою мірою моральний, етичний, духовний, культурний і релігійний зміст. Отже, витоки явища, яке пізніше стало відомо як права людини, йдуть в найдавніший період історії людства. Уявлення про цінність

і недоторканність людського життя, рівність людей перед вищими силами містяться в стародавніх міфах і віруваннях. Пізніше, в давнину, такі погляди були широко поширені в Стародавній Греції та Стародавньому Римі [1, с. 89-90].

Нас цікавлять найсучасніші сфери прав і свобод людини. Варто відзначити, що за останні 20 років 20-го століття в постсоціалістичних країнах відбулися фундаментальні зміни, і виникла необхідність у проведенні певних реформ в області прав і свобод людини. Позитивними результатами цих реформ стали прийняття нових конституцій у багатьох країнах, проголошення основних законів держави демократичними і правовими, інтеграція основних прав і свобод людини. Адаже загальне визнання прав і свобод людини, визнання їх змісту і суті, можливості реалізації в суспільстві, наявність відповідних механізмів захисту характеризують громадянське суспільство і верховенство права як таке. Держава Україна, здобувши незалежність на рубежі століть, проголосила, що людина, її життя і здоров'я, недоторканність і безпека визнаються вищими суспільними цінностями. Народ України-громадяни всіх національностей-обрали для себе шлях побудови демократичної держави, заснованої на визнанні прав і свобод людини, в якому принципи верховенства права реалізуються і служать орієнтиром для розвитку всієї держави [2, с. 4].

Впродовж століть права людини, для їх легшого вивчення, аналізу та опрацювання, зазнали певної класифікації, а саме поділу за так званими «поколіннями». Отже, до першого покоління прав людини вчені відносять особисті невідчужувані та політичні права. Прийнято вважати, що права першого покоління - це основа інституту прав людини, до них відносять основоположні права: право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, право на гідність особи, право на недоторканність приватного життя, свобода совісті і свобода думки, тощо. Вони інтерпретуються міжнародними документами як невідчужувані й не підлягають обмеженню. Права першого покоління знайшли своє відображення в низці документів, а саме: Велика хартія вільностей 1215 р.; Петиція про права (1628); Habeas Corpus Act (Закон про недоторканність особи) (1679); Білль про права (1689). До першого покоління прав людини належать також американські декларації, а саме: Декларація прав Вірджинії (1776), Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787), Білль про права (США, 1791), а також французька Декларація прав людини і громадянина (1789) та ін.

Права людини другого покоління-соціальні, економічні та культурні права (право на працю, відпочинок, Соціальне забезпечення, медичне обслуговування, захист материнства і дитинства і т.д.). Ці права вперше були визнані на міжнародному рівні в Загальній Декларації прав людини (1948). Визнання прав другого покоління означало серйозну зміну концепції прав людини. Володіння свободою, що розуміється таким чином, має на увазі не тільки відсутність примусу

з боку інших людей, а й наявність певних можливостей, особливо важливих ресурсів. В іншому випадку людина часто не може реалізувати свої права. Прикладами міжнародних документів є Конституція 20 століття (Мексиканські Сполучені Штати; Італійська Республіка (1917), доповнення та поправки до старої Конституції після Другої світової війни, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року).

Третє покоління прав людини можна назвати солідарними (колективними), тобто правами всього людства - правами людини, правами народів, правами нації, правами спільності та асоціації. Це право на мир, безпеку, незалежність (самовизначення народів), на здорове навколишнє природне середовище, на соціальний і економічний розвиток як людини, так і людства в цілому. Процес формування третього покоління прав людини почався після Другої світової війни. Правомірним буде відзначити, що природа прав третього покоління складає предмет дискусій.

Гучні наукові відкриття стали рушійною силою зародження прав людини в 4-му поколінні. Права четвертого покоління народжуються разом з конкретною правовою відповіддю на виклики XXI століття і правами нового четвертого покоління щодо виживання людства як біологічного, збереження цивілізації і подальшої космічної соціалізації людства і, відповідно, міжнародних юридичних процедур. були створені для забезпечення цих прав. У їх список входять такі права, як зміна статі, трансплантація органів, клонування, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, штучне запліднення, евтаназія, сім'я без дітей, релігійні та моральні погляди, життя, незалежна від втручання держави, доступ до Інтернету і т.д. четверте покоління прав людини - це незалежність і альтернативність людини у виборі законних дій на основі автономії в рамках єдиного правового поля, моральних і релігійних норм. Однак варто уникати закріплення нових медичних досягнень в правових нормах до тих пір, поки наслідки такого втручання в організм людини не будуть повністю виявлені [3, с. 39-40].

Еволюція поняття прав людини від природних прав до позитивних правових цінностей, які є однією з найвищих культурних цінностей в цілому, розглядалась багатьма науковцями впродовж століть. Процес теоретичного осмислення прав людини триває й досі, і останніми десятиліттями дедалі частіше лунає думка про те, що права людини — це моральні вимоги до уряду, а не просто права, якими люди наділені від народження, не лише певні можливості, необхідні людині для її існування та розвитку. Як зазначає Е. Л. Рубін, поняття прав людини та захист особистості від уряду, який нині розглядається як ядро поняття прав людини, впродовж історії розвивались окремо, і зараз доцільніше говорити про права в термінах моральних вимог до урядів, їх зобов'язань та обмежень на них, аніж у

термінах прав як можливостей, які мають люди [4, с. 9].

Аналізуючи інформацію з різних джерел, можна помітити певну тенденцію вкорінення та метаморфоз, які відбулись з правами людини в сучасному суспільстві. Еволюція концепції прав людини - це процес розвитку ідеї прав людини від її теоретичного формулювання в правових і філософських текстах до створення реальних механізмів забезпечення і захисту цих прав у повсякденному житті. Так би мовити, перехід від декларацій до практичного втілення написаного.

Філософський і юридичний підходи до прав людини насправді існували для того, щоб люди розуміли, що у них є і в якому напрямку їм потрібно рухатися, щоб це розвивати. Після того, як все оформлено і прописано, переходять до наступного етапу - створення певних механізмів захисту прав людини. Ось створення такої організації, як організація Об'єднаних Націй (1948). Безумовно, тема захисту прав людини широко поширена і застосовна до всіх правових держав. Аналогічно, в Україні існує посада омбудсмена-посадової особи, яка стежить за дотриманням законних прав та інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади та посадових осіб. Заключним етапом реалізації механізму захисту прав людини є практичний рівень. Це етап, коли теоретично проголошені права почали втілюватися на практиці. Міжнародні механізми захисту прав і свобод людини і громадянина можна класифікувати за різними критеріями, зокрема:

- За суб'єктами, які їх створюють і реалізують: універсальні (всіма державами-членами ООН) та регіональні (державами-членами конкретного регіону).
- За сферою дії: універсальні (застосовуються до всіх держав-членів) та спеціалізовані (застосовуються до певної сфери прав і свобод людини і громадянина).
- За способами реалізації: превентивні (покликані запобігти порушенням прав і свобод людини і громадянина) та репресивні (покликані відновити порушені права і свободи людини і громадянина).

Основними міжнародними механізмами захисту прав і свобод людини і громадянина є:

а) універсальні механізми (Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Європейський суд з прав людини; Комісія ООН з прав людини; Уповноважений Верховного комісара ООН з прав людини).

б) регіональні механізми (Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; Африканська хартія прав людини і народів; Американська конвенція про права людини) [5, с. 600].

У висновку хотіли б підсумувати. Права людини впродовж тривалого періоду

часу залишаються важливою темою для обговорення. З письмової, юридичної сторони вони є чітко визначеними та закріпленими в багатьох чинних міжнародних нормативно-правових актах, в конституціях різних держав. Також існують певні механізми для їх практичної реалізації. Варто їх розвивати та ретельніше слідкувати за їх роботою, щоб вони реально функціонували.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Орленко В., Орленко Л. / Вісник КНТЕУ: Право, Законодавство, Юридична Практика/Еволюція прав і свобод людини. 2011. 89-100 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2011/03/10.pdf>
2. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. /Основні права людини. Ужгород, 2003.- 67 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib.pdf>
3. Юридична наука: сучасний стан та перспективи розвитку [Текст] : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (Київ, 30 лист. 2017р.) : Нац. Акад. внутр. справ, 2017. 162 с.[Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://nni1.naiu.kiev.ua/files/naukovi.zahodu/pdf>.
4. Антонович М. М. Еволюція поняття прав людини та проблема їх класифікації. Наукові записки. Т. 45. Політичні науки. 2005. 9–16 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4cd5497c-23de-465e-b980-24f197788000/content>
5. Романова А.А. Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. Форум права. 2012. № 2. С. 599-602. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_95

Тимошук Сергій Олександрович,
аспірант наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
ННІ №1 Національної академії
внутрішніх справ

ВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Право на приватне життя, що є основоположним та невід'ємним правом особи в цивілізованому суспільстві, а також можливість його захисту вперше на міжнародному рівні закріплено фундаментальним правовим актом – Загальною декларацією прав людини, прийнятою і проголошеною резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. Зокрема, у статті 12 визначається, що